

Byzantina Symmeikta

Vol 30

BYZANTINA SYMMEIKTA 30

Παρατηρήσεις επί της ανεκδότης ακολουθίας του Οσίου Λουκά του εν Σικυωνι

Μυρσίνη ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

doi: [10.12681/byzsym.21926](https://doi.org/10.12681/byzsym.21926)

Copyright © 2020, ΜΥΡΣΙΝΗ ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ Μ. (2020). Παρατηρήσεις επί της ανεκδότης ακολουθίας του Οσίου Λουκά του εν Σικυωνι. *Byzantina Symmeikta*, 30, 231–239. <https://doi.org/10.12681/byzsym.21926>

INSTITUTE OF HISTORICAL RESEARCH
SECTION OF BYZANTINE RESEARCH
NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

BYZANTINA SYMMEIKTA

ΤΟΜΟΣ 30 VOLUME

ΜΥΡΣΙΝΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΕΝ ΣΙΚΥΩΝΙ

ΑΘΗΝΑ • 2020 • ATHENS

ΜΥΡΣΙΝΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΕΝ ΣΙΚΥΩΝΙ

Σκοπὸς τῆς παρούσας μελέτης εἶναι ἡ παρουσίαση τῆς ἀνέκδοτης μέχρι σήμερα ἀκολουθίας τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοῦ ἐν Σικυῶνι, ἡ παράθεση τῶν νέων στοιχείων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτὴν καὶ τέλος ἡ προσπάθεια ταύτισης τοῦ συγκεκριμένου ἀγίου μὲ τὸν ὅσιο Λουκᾶ τὸν ἐκ Ταυρομενίου¹.

Στὸ χειρόγραφο 568 τῆς μονῆς Σινᾶ στὰ φύλλα 32ν-36ν, παρουσιάζεται ἑλλιπὴς ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοῦ ἐν Σικυῶνι. Ἐδῶ νὰ ἀναφέρω ὅτι τὸ ἐν λόγω χειρόγραφο εἶναι μεμβράνινο, χρονολογεῖται στὸν 11ο αἰ.², ἀποτελεῖ *μηναιό* τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου καὶ περιλαμβάνει καὶ ἄλλες ἀνέκδοτες ἀκολουθίες, ὅπως λόγου χάρι τοῦ μάρτυρος Πορφυρίου στὰ φφ. 22ν-25γ, τοῦ ἱερομάρτυρος Σισινίου στὰ φφ. 90ν-93ν καὶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Πέτρου Ἀλεξανδρείας στὰ φφ. 99ν-104γ. Σημαντικὸ στοιχεῖο ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ χειρογράφου εἶναι ὅτι ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοποθετεῖται στὶς 6 Νοεμβρίου καὶ ὄχι στὶς 7 ὅπου τὴν κατατάσσει ἡ Ἑλένη Παπαηλιοπούλου στὸ ἔργο τῆς *Ταμείον ἀνεκδότων βυζαντινῶν ἀσματικῶν κανόνων*³. Σημαντικὸ ἐξίσου εἶναι ὅτι ἡ παροῦσα ἀκολουθία ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ πηγὴ

1. Ἡ παροῦσα μελέτη προέρχεται ἀπὸ ἀνακοίνωσή μου στὴ Β' [Θ'] Συνάντηση Ἑλλήνων Βυζαντινολόγων (Πάτρα 15 Δεκεμβρίου 2017, «Ἡ ἀνέκδοτη ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τοῦ ἐν Σικυῶνι»). Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο θὰ ἤθελα νὰ ἐκφράσω τὶς θερμὲς μου εὐχαριστίες στοὺς καθηγητὲς Ἀντ. Παναγιώτου καὶ Ἰ. Πολέμη γιὰ τὴν παρότρυνση νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς καίριες ὑποδείξεις τους.

2. Βλ. V. GARDTHAUSEN, *Catalogus Codicum Graecorum Sinaiticorum*, Oxonii 1886, 136.

3. Βλ. Ε. ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Ταμείον ἀνεκδότων βυζαντινῶν ἀσματικῶν Κανόνων*, Ἀθήνα 1996, 82.

πού αναφέρει τον Άγιο ως ὄσιο Λουκά τον ἐν Σικυῶνι. Ἡ ἀκολουθία δηλαδή φέρει τὸν τίτλο: *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ὀσίου πατρὸς ἡμῶν Λουκά τοῦ ἐν Σικυῶνι*⁴.

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀξίζει νὰ γίνει ἀναφορὰ σὲ κάποια βασικὰ στοιχεῖα σχετικῶς μὲ τὴ δομὴ καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς ἀκολουθίας. Ἡ ἀκολουθία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα κάθισμα προσόμοιον πρὸς τὸ τὴν σοφίαν καὶ λόγον, ἓνα κοντάκιο, δύο οἴκους, τρία στιχηρὰ τῶν αἰνῶν καὶ ἓνα ἐπιπλέον στιχηρὸ προσόμοιο πρὸς τὸ χαίροις ἀσκητικῶς, πὺν ἐπέχει τὴ θέση δοξαστικοῦ, καὶ ἀπὸ τὸν κανόνα. Ἐδῶ, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἀταξία πὺν ὑπάρχει στὴν τυπικὴ σειρὰ τῆς ἀκολουθίας, παραδείγματος χάριν ὁ κανόνας ἔπρεπε νὰ προηγεῖται τῶν αἰνῶν, ἴσως δείχνει ὅτι ὁ ἀντιγραφῆς γνώριζε τὴν ἀκολουθία καὶ ἀπλῶς παρέθετε κάποια τροπάρια τὰ ὁποῖα δὲν θυμόταν καὶ τόσο καλά, δεδομένου ὅτι στὶς ἄλλες ἀκολουθίες τοῦ χειρογράφου ἡ σειρὰ τοῦ τυπικοῦ τηρεῖται κανονικά. Ὁ κανόνας φέρει ἀκροστιχίδα: *Λουκᾶν ἀνυμῶ τὸν καλόν μου προστάτην*⁵ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀκτῶ ὠδές. Κάθε ὠδὴ ἔχει τρία τροπάρια καὶ τὸ θεοτοκίον. Ἔχει συντεθεῖ μὲ βάση τὸν εἰρμό: *Ἐν βυθῷ κατέστρωσε ποτὲ τοῦ β' ἡχου*⁶.

Ὅσον ἀφορᾷ στὸ περιεχόμενο τῆς ἀκολουθίας παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς:

Στὸ κάθισμα ὁ ὑμνογράφος ἀναφέρεται γενικῶς στοὺς σκληροὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνες πὺν κατέβαλε ὁ ἅγιος καὶ ἔλαβε ἕξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἀγῶνων τοῦ ἰδιαίτερη χάρη καὶ εὐλογίες ἀπὸ τὸν Θεό: *ὅθεν καὶ ἐδέξω τὴν τοῦ πνεύματος χάριν/ πλουσίως θεόληπτε*⁷.

Ἀπὸ τὸ κοντάκιο φαίνεται ὅτι ὁ ὄσιος Λουκάς ἀπὸ νεαρὰ ἡλικία ζοῦσε μία ἰδιαίτερος πνευματικὴ ζωὴ καὶ εἶχε προσηλωθεῖ σὲ ἔργα πίστεως καὶ ἐσωτερικῆς καθάρσεως: *Ἐκ βρέφους Χριστῷ κατ' ἴχνος ἠκολούθησας κ.λπ.*⁸.

Στὸν πρῶτο οἶκο ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀναφορὰ στοὺς πνευματικοὺς καὶ ἀσκητικοὺς ἀγῶνες πὺν ὁ ὄσιος κατέβαλε καὶ ἐπισημαίνεται ὅτι εἶναι πάρα πολὺ δύσκολο κάποιος νὰ τοὺς περιγράψει⁹.

Στὸν δεῦτερο οἶκο παρουσιάζεται ἡ μοναστικὴ ἀκολουθία τὴν ὁποία εἶχε συστήσει ὁ ὄσιος καὶ τὴν ὁποία ἐποίμεινε μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα καὶ

4. Sinaiticus gr. 568, φ. 32v.

5. Sinaiticus gr. 568, φ. 34r.

6. Βλ. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, *Εἰρημολόγιον*, Paris 1932 [ἀνατ. Ἀθήνα 2006], 55.

7. Sinaiticus gr. 568, φ. 32v.

8. Sinaiticus gr. 568, φ. 32v.

9. Sinaiticus gr. 568, φ. 33r: *Τίς ἐξειπεῖν δυνήσεται [...] τοὺς κόπους, / τοὺς μόχθους καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ / τὴν πάννηχον στάσιν καὶ κακουχίαν [...]*.

πνευματικότητα: [...] *μοναζόντων ἀδόντων ἄσμα/ τῶν ἀγγέλων τὸν βίον ἐκμιμουμένων, / μετὰ σαρκὸς τοὺς ἀσάρκους ἐχθροὺς / ἐτροπώσαντο, εὐχαῖς σου τούτοις ρυθμίζων [...]*¹⁰.

Στὰ στιχηρὰ τῶν αἰῶνων ἀφενδὸς ὁ ὄσιος ἐγκωμιάζεται γιὰ τοὺς πνευματικούς του ἀγῶνες, γιὰ τὸ πόσο ἔντονη ἀσκητικὴ ζωὴ ἔζησε, γιὰ τὸ πῶς ἔλαβε ἰδιαίτερα χαρίσματα ἀπὸ τὸν Θεό, ἀφετέρου προστίθεται ἓνα νέο στοιχεῖο τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἢ πρόσκληση τοῦ ποιητῆ στὴν ἐτήσια πανήγυρη ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ὁσίου: *Δεῦτε τῶν πιστῶν ὁ σύλλογος τὴν / τοῦ ὁσίου φαιδρὰν εὐφημῶμεν σήμερον / μνήμην τὴν ἐτήσιον καὶ πιστῶς ἀννυμῶμεν*¹¹.

Σχετικῶς μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ κανόνα παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς:

Στὴν α΄ ὠδὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γενικὲς ἀρετὲς μὲ τὶς ὁποῖες κοσμεῖ ὁ ποιητὴς τὸν ὄσιο, δηλαδὴ τὴν ἐγκράτεια, τὸν ζῆλο κ.λπ. ἀναφέρεται καὶ στὴν τεσσαρακονθήμερη παραμονή του σὲ κάποιον ὄρος τῆς Σικελίας, ὅπου διέμεινε μόνος καὶ παρομοιάζεται πρὸς τὸν Μωυσῆ¹².

Στὴν γ΄ ὠδὴ ὁ ποιητὴς περιγράφει ἓνα ὄραμα ποὺ εἶδε ὁ ὄσιος, δηλαδὴ τὴν ἐμφάνιση σὲ αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου: *Ἀθλόωτον τὸ ὄμμα τὸ τῆς ψυχῆς σου ὄσιε / διὰ παντὸς ἐτήρησας, ὅθεν ὠφθη σοι ἐν τῷ ὄρει Χριστὸς σὺν μητρὶ τῇ παρθένῳ ἐνισχύων σε*¹³.

Στὴν δ΄ ὠδὴ ἐπαναλαμβάνονται γενικῶς οἱ ἀσκητικοὶ ἀγῶνες τοῦ ὁσίου καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν δοθεῖσα χάρις σὲ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ¹⁴.

Στὴν ε΄ ὠδὴ ἀναφέρεται ὅτι ὁ ὄσιος φεύγοντας ἀπὸ τὴν Δύση ἔφθασε στὴν Βασιλεύουσα καὶ διέμεινε κάποιον χρόνο ἐκεῖ¹⁵. Ἐπίσης, στὴν ἴδια ὠδὴ γίνεται λόγος γιὰ κάποια πρόρρηση τοῦ ὁσίου σχετικῶς μὲ τὴν ἀντιμετώπιση ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Ταυρομενίου, κάποιας ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως¹⁶.

Στὴν στ΄ ὠδὴ, ὅπως καὶ στὸν δεῦτερο οἶκο τῆς ἀκολουθίας, ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ ὄσιος ἦταν ἠγούμενος μοναστικῆς συνοδείας¹⁷.

10. Sinaiticus gr. 568, φ. 33r.

11. Sinaiticus gr. 568, φ. 33v.

12. Sinaiticus gr. 568, φ. 34r: [...] *καὶ σεράκοντα ἡμερῶν διετέλεσας / διάυλος θεόφρων ὡς πρὶν Μωϋσῆς ὁ ἱερώτατος.*

13. Sinaiticus gr. 568, φ. 34r.

14. Sinaiticus gr. 568, φ. 34v.

15. Sinaiticus gr. 568, φ. 35r: *Ὁλοαμπὴς ὡσπερ ἥλιος πάτερ δυσμῶν / ἀπάρας, κατέλαβες θάπτον τὴν βασιλίδα / καὶ τοὺς ἐκεῖσε κατεφώτισας / πάντας θεῖοις λόγοις διδασκαλίας σου / , ἢ καὶ μετὰ πάντων γεραῖρει τὴν ποιμνὴν σου.*

16. Sinaiticus gr. 568, φ. 35r.

17. Sinaiticus gr. 568, φ. 35r: *Ἀνύστακτον λαμπάδα τὴν σὴν πάτερ τετήρησας / καὶ*

Στὴ ζ΄ ὠδῇ ὁ ποιητὴς μᾶς δίδει τὴν πληροφορία ὅτι ὁ ὄσιος Λουκᾶς ὄχι μόνον ἀπεβίωσε στὴν Σικυῶνα ἀλλὰ ὅτι ἐκεῖ βρίσκονται καὶ τὰ τίμια λειψανά του τὰ ὁποῖα θαυματουργοῦν καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο προσέρχονται πάρα πολλοὶ πιστοὶ γιὰ νὰ τὰ προσκυνήσουν¹⁸.

Στὴν η΄ ὠδῇ παρουσιάζεται ἡ πολὺ μεγάλη προσέλευση πιστῶν γιὰ τὴν προσκύνηση τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ ὁσίου Λουκᾶ καὶ ἀπευθύνεται παράκληση στὸν ἅγιο νὰ συντρέχει ὅσους ζητοῦν τὴ βοήθειά του¹⁹.

Τέλος, στὴ θ΄ ὠδῇ οἱ πιστοὶ προσκαλοῦνται νὰ προστρέξουν στὴν ἐτήσια πανηγύρη ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ὁσίου²⁰. Αὐτὰ λοιπόν, ἐν συντομίᾳ εἶναι τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα ποὺ παρατίθενται ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη ἀκολουθία ἀναφορικῶς μὲ τὸν ὄσιο Λουκᾶ τὸν ἐν Σικυῶνι.

Τὸ συναξάριο τῆς ἑκτῆς Νοεμβρίου συμπεριλαμβάνει τὸν βίον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοῦ ἐκ Ταυρομενίου. Ἄς δοῦμε ὅμως, ἐν περιλήψει πῶς περιγράφεται ὁ βίος στὴν παλαιότερη συναξαριακὴ πηγὴ, στὴν ὁποία ἐντοπίζεται ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση τοῦ ἁγίου.

Στὸ συναξάριο τῆς Κωνσταντινουπόλεως στίς στ. 199-200, τὸ ὁποῖο ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ὑπόλοιποι συναξαριστὲς²¹ καθὼς καὶ ὁ Σ. Εὐστρατιάδης στὸ Ἀγιολόγιό του²², ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα: Ὁ ὄσιος Λουκᾶς καταγόταν ἀπὸ τὸ Ταυρομένιο τῆς Σικελίας²³. Ἀπὸ μικρῆ ἡλικίας εἶχε μοναδική του ἐνασχόληση τὰ θεῖα καὶ ἐνδιέτριβε στοὺς ναοὺς. Ὅταν

καθοδηγήσας μοναστῶν πληθὺν / αἰοιδιμε εἰς χλόην ἀληθῶς θείας / ἐπιγνώσεως καὶ ἐφ' ὕδωρ σοφῆ ἀναπαύσεως.

18. Sinaiticus gr. 568, φ. 35ν: Ὁ πάντα σαφῶς τῇ προνοίᾳ τῇ αὐτοῦ / διακατέχων οἰκονομῆσαι τὸ μακάριον τέλος ἐν γῇ τῆς τοῦ Πέλοπος / δέξασθαι τοῖς τοῦ Σικυῶνος, ἔνθα νῦν γὰρ / κατὰκειται ἡ τῶν λειψάνων σου σορὸς / ἰάσεις βρῦουσα.

19. Sinaiticus gr. 568, φ. 36r.

20. Sinaiticus gr. 568, φ. 36r-36ν.

21. Κ. Χ. ΔΟΥΚΑΚΗΣ, *Μέγας Συναξαριστής*, τ. 11, Ἀθήνα 1895, 140-141. Μ. ΛΑΓΗΣ, *Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τ. ΙΑ', Ἀθήνα 1998, 172-173. ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ ΑΠΟΡΕΙΤΗΣ, *Συναξαριστής τῶν δώδεκα μηνῶν*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1989, 51-52 καὶ οἱ νεώτεροι ποὺ ἠλεγξα βλ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ, *Νέος Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, τ. 3, Ἀθήνα 2012, 58-59.

22. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, *Αγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1960 [ἀνατ. Ἀθήνα 1995, 27].

23. Βλ. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae* (Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris), Bruxellis 1902 (στὸ ἐξῆς: SEC), στ. 199: Ὅς ὄρμητο ἐκ πόλεως Ταυρομενίου τῆς Σικελῶν ἐπαρχίας.

ἔφθασε σὲ ἡλικία γάμου, οἱ γονεῖς του θέλησαν νὰ τὸν νυμφεύσουν²⁴. Αὐτὸς ὅμως ἔφυγε νύκτα καὶ μετέβη σὲ ἔρημο τόπο, ὅπου παρέμεινε σαράντα ἡμέρες ἀνάμεσα στὰ ἄγρια θηρία ἄσιτος²⁵. Ἐκεῖ συνέβη νὰ δεῖ θεϊκὸ ὄραμα, πράγμα ποῦ τὸν ὀδηγεῖ νὰ μεταβεῖ σὲ μοναστήρι, ὅπου ἐκάρη μοναχὸς καὶ διάγει σκληρὴ ἀσκητικὴ ζωὴ²⁶. Ἀφοῦ ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ δεκαοκτὼ μῆνες, μετέβη σὲ βουνὸ τῆς Αἵτνας μαζὶ μὲ κάποιον ἄλλο μοναχὸ καὶ ἐκεῖ ἀσκεῖτο μὲ σκληρὴ νηστεία²⁷. Κατόπιν, δημιούργησε μοναστικὴ συνοδεία 12 μοναχῶν τῶν ὁποίων ἦταν ἡγούμενος. Στὴ συνέχεια μετέβη στὸ Βυζάντιο, ὅπου ἀφοῦ παρέμεινε ἀρκετὸ καιρὸ, ἀνεχώρησε καὶ ἦλθε στὴν Κόρινθο σὲ κάποιο χωριό, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ μῆνες²⁸. Στοὺς ὑπόλοιπους συναξαριστὲς καθὼς καὶ στὸ *Ἀγιολόγιο* τοῦ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου παρουσιάζεται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ βίος τοῦ ὁσίου Λουκᾶ μὲ κάποιες μικρὲς παραλλαγές.

Ἄν λοιπόν, συγκριθοῦν τὰ στοιχεῖα ποῦ παρατίθενται στὸν βίον καὶ στὴν ἀκολουθία θὰ γίνεῖ φανερὸ ὅτι ὑπάρχουν πολλὲς ὁμοιότητες, πράγμα ποῦ μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου ἀγίου. Συγκρίνοντας λοιπόν, τὶς δύο πηγὲς παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς: πρῶτον, τόσο στὸ *συναξάριο* ὅσο καὶ στὴν ἀκολουθία ἀναφέρεται ὅτι ἡ κλήση τοῦ ἀγίου πρὸς τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ συνέβη ἀπὸ μικρὴ ἡλικία²⁹.

24. SEC, στ. 199.

25. SEC, στ. 199: Ὡς δὲ οἱ τοῦδε γονεῖς ἐβουλεύοντο τοῦτον γυναικὶ συζεῦξαι, αὐτὸς νύκτωρ ἀναστὰς εἰς ἄβατον τόπον ἀναχωρήσας, μετὰ τῶν θηρίων ὄκει, ἡμέρας μὲ διατελέσας ἄσιτος.

26. SEC, στ. 199: [...] ὄθεν θείας καὶ ἀγγελικῆς ἡξιώθη ἐπισκέψεως. Καὶ μετὰ ταῦτα καταλαμβάνει μονὴν τινα καὶ περιβάλλεται τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα, σκληροτέρᾳ ἀγωγῇ ἑαυτὸν ὑποβαλλόμενος.

27. SEC, στ. 199: [...] ἐκεῖθεν ἀπάρας ἔρχεται μετὰ τινος μοναχοῦ ἐν τῷ τῆς Αἵτης ὄρει, ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἐκεῖσε βοτανῶν τρεφόμενος καὶ τὰς παννύχους στάσεις τῆς νυκτὸς συνάπτων ταῖς τῆς ἡμέρας καὶ τὰς τῆς ἡμέρας ταῖς τῆς νυκτὸς.

28. Βλ. SEC, στ. 200: Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀφικνεῖται καὶ περιελθὼν τὰ τῶν μοναζόντων οἰκίδια καὶ τοῖς πατράσι κοινωσάμενος, ὑποστρέψας κατήλθε μέχρι Κορίνθου, καὶ ἐν τινὶ κώμῃ ἐνοικήσας οὐ πλεῖον μῆνας ἑπτὰ, ἐν εἰρήνῃ ἐκομήθη.

29. Sinaiticus gr. 568, φ. 34r: Ὀλικῶς ποθήσας τὸν Χριστὸν μάκαρ ἐκ / νεότητος καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκ σπαργάνων ἀνέδραμες [...]. SEC, στ. 199: Οὗτος ὁ μακάριος, νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν ὡσεὶ χρόνων δεκαοκτῶ, νουνεχῶς ἐσχόλαξεν ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Θεοῦ πορευόμενος καὶ τῶν θείων λογίων ἀκροατῆς καὶ ποιητῆς γινόμενος.

Δεύτερον, καὶ στὶς δύο πηγὲς παραδίδεται ἡ πληροφορία ὅτι ὁ ἅγιος ἀνεχώρησε σὲ ἔρημο τόπο³⁰, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ σαράντα ἡμέρες ἐντελῶς νηστικῶς καὶ ἐγκαταβίωνε ἀνάμεσα σὲ ἄγρια θηρία³¹. Τρίτον, καὶ τὰ δύο κείμενα ἀναφέρουν ὅτι κατόπιν μετέβη σὲ μονή, ὅπου καὶ ἐκάρη μοναχός³². Τέταρτον, καὶ οἱ δύο πηγὲς τονίζουν τὴ δημιουργία μοναστικῆς συνοδείας μὲ ἠγούμενο τὸν ἅγιο³³. Πέμπτον, ὁ ἅγιος φαίνεται ὅτι μετέβη καὶ ἔμεινε γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἑβδομον καὶ ὁ βίος καὶ ἡ ἀκολουθία κάνουν λόγο γιὰ τὴ μετάβασή του κατόπιν στὴν Πελοπόννησο, τὸ μὲν *συναξάριο* ἀναφέρει γενικὰ σὲ κάποιο χωριὸ τῆς Κορίνθου³⁴ ἢ δὲ ἀκολουθία συγκεκριμένα στὴν Σικυῶνα³⁵.

Σημαντικὸ ὅμως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀκολουθία παραδίδει καὶ ἀρκετὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντῶνται στὴ συναξαριακὴ παράδοση τοῦ βίου τοῦ ἀγίου καὶ θεωρῶ ὅτι μποροῦν νὰ φωτίσουν τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ δώσουν σημαντικὲς ἀγιολογικὲς πληροφορίες γιὰ ἐκεῖνον. Πρῶτον, στὸ κείμενο προσδιορίζεται μὲ σαφήνεια ὁ τόπος, στὸν ὁποῖο ἀπεβίωσε ὁ ἅγιος καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν Σικυῶνα³⁶: *Ὁ πάντα σαφῶς τῇ προνοίᾳ τῇ αὐτοῦ/διακατέχων*

30. Ἡ ἀκολουθία κατονομάζει ὡς τόπο ἀπομόνωσης τοῦ ἀγίου τὸ Ἀπίνναιον ὄρος. Βλ. *Sinaiticus* gr. 568, φ. 34r: [...] *τὸ ὄρος ἀνέδραμες τοῦ Ἀπίννου ὄσει [...]*.

31. *Sinaiticus* gr. 568, φ. 34r: [...] *παρευθὺς πρὸς/ τὸ ὄρος ἀνέδραμες τοῦ Ἀπίννου ὄσει καὶ/ σεράκοντα ἡμερῶν διετέλεσας. SEC*, στ. 199: [...] *εἰς ἄβατον τόπον ἀναχωρήσας, μετὰ τῶν θηρίων ὄκει, ἡμέρας μ' διατελέσας ἄσιτος.*

32. *Sinaiticus* gr. 568, φ. 34v. *SEC*, στ. 199: *Καὶ μετὰ ταῦτα καταλαμβάνει μονὴν τινα καὶ περιβάλλεται τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα.*

33. *Sinaiticus* gr. 568, φ. 35r: *Ἀνύστακτον λαμπάδα τὴν σὴν πάτερ / τετήρημας καὶ καθοδηγήσας μοναστῶν πληθὴν / αἰοῖδιμε [...]. SEC*, στ. 200: *Μετὰ ταῦτα τόπον τινὰ δι' ἀποκαλύψεως καταλαμβάνει καὶ δώδεκα μοναχοὺς ἀθροίσας, τούτων ἐπεμελεῖτο.*

34. Βλ. *SEC*, στ. 200: [...] *ὑποστρέψας κατῆλθε μέχρι Κορίνθου, καὶ ἔν τινι κώμῃ ἐνοικήσας [...]*.

35. *Sinaiticus* gr. 568, φ. 35v: [...] *τὸ μακάριον τέλος ἐν γῇ τῆς τοῦ Πέλοπος / δέξασθαι τοῖς τοῦ Σικυῶνος, ἔνθα νῦν γὰρ / κατάκειται.*

36. Ἡ Σικυῶνα μαζὶ μὲ τὴν Κόρινθο συνιστοῦν δύο ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες καὶ σπουδαιότερες πόλεις τοῦ νομοῦ Κορινθίας. Ἡ Σικυῶνα ἤκμασε κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴ περίοδο ὑπὸ τὴν τυραννία τῶν Ὀρθαγοριδῶν μὲ σημαντικότερο ἐκπρόσωπό της τὸν Κλεισθένη. Κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους συνέχισε νὰ ἀποτελεῖ μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας, ὑπὸ τὴ σκιά βέβαια τοῦ ἰσχυροῦ ἀνατολικοῦ της γείτονος, δηλαδὴ τῆς Κορίνθου. Σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς Σικυῶνος ἀποτελεῖ τὸ 303 π.Χ., ὅταν ὁ Μακεδόνας Δημήτριος Πολιορκητὴς κατέλαβε καὶ κατέστρεψε τὴν παράκτια πόλη,

*οἰκονομησαι τὸ μακά/ριον τέλος ἐν γῆ τῆς τοῦ Πέλοπος δέ/ξασθαι τοῖς τοῦ Σικυῶνος [...]*³⁷. Δεύτερον, ἀναφέρεται ὅτι στὴν Σικυῶνα ὑπῆρχαν τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου τὰ ὁποῖα εἶχαν καὶ θαυματουργικὲς ιδιότητες: [...] *τοῖς τοῦ Σικυῶνος, ἔνθα νῦν γὰρ/ κατάκειται ἡ τῶν λειψάνων σου σορὸς/ ἰάσεις βρύουσα*. Μάλιστα γιὰ τὰ λείψανα εἶχε κατασκευαστεῖ λάρνακα στὴν ὁποία μέσα φυλάσσονταν καὶ στὰ ὁποῖα προσέτρεχαν οἱ πιστοὶ ζητοῦντες τὴ βοήθεια καὶ τὴν προστασία τοῦ ὁσίου. Ἐπιπλέον, ὁ ποιητὴς τῆς *ἀκολουθίας* κάνει λόγο γιὰ ἐτήσια πανήγυρη στὴν ὁποία προσέτρεχε λαὸς καὶ κληρὸς καὶ ἡ ὁποία διεξαγόταν μὲ ἰδιαίτερη λαμπρότητα³⁸. Βεβαίως, ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἤδη ἡ ὑπάρχουσα ἀκολουθία εἶναι δείγμα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ ἁγίου.

Στὴν *ἀκολουθία* σαφέστατα παραλείπονται καὶ κάποια στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ὅμως θεωρῶ ὅτι δὲν ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία, ὅπως λόγου χάρη ἡ προσπάθεια τῶν γονέων τοῦ ἁγίου νὰ τὸν νυμφεύσουν καὶ ἡ ἄρνησή του.

Ἐνα σημαντικὸ ἐρώτημα ποὺ προκύπτει σχετικῶς μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς παραδίδει ἡ *ἀκολουθία* εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἐφόσον οἱ κώδικες ποὺ διασώζουν τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ ἁγίου δὲν ἀναφέρουν κάτι γιὰ τὸν ἀκριβῆ τόπο ὅπου ἀπεβίωσε καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, ἀπὸ ποῦ ἄραγε ἀντλεῖ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὁ ποιητὴς τῆς *ἀκολουθίας*; Μία ὑπόθεση ποὺ θὰ εὐσταθοῦσε εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς *ἀκολουθίας* ἴσως εἶναι κάποιος ἐγγώριος ὑμνογράφος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλὰ τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ ὁσίου Λουκά ἢ ὅτι εἶχε στὴν κατοχὴ του ἄλλο χειρόγραφο τὸ ὁποῖο διέσωζε

γιὰ νὰ τὴν ἐπανιδρύσει στὴ θέση τῆς ἀκρόπολης, τὸ πλάτωμα δηλαδή τοῦ σημερινοῦ Βασιλικοῦ. Μετὰ τὴν ἴδρυση τῶν ρωμαϊκῶν ἀποικιῶν τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Πατρῶν, ὁ ρόλος τῆς Σικυῶνος θὰ περιορισθεῖ δραστικά. Ἐπίσκοπος Σικυῶνος ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὰ μέσα τοῦ 4ου αἰ. μ.Χ., ἐνῶ καθ' ὅλη τὴν πρώιμη καὶ μέση βυζαντινὴ περίοδο ἡ Σικυῶνα ὑπάγεται στὴ μητρόπολη τῆς Κορίνθου. Κατὰ τοὺς δύο αἰῶνες τῆς Φραγκοκρατίας (12ος-13ος) ἡ Σικυῶνα ποὺ πλέον ἀπαντᾶται ὡς Βασιλικὸ ἢ Βασιλικὰ ἀποτελεῖ μέρος τῆς *castellania* τῆς Κορίνθου. Βλ. A. GRIFFIN, *Sikyon*, Oxford 1982. Ν. ΦΑΡΑΚΛΑΣ, *Ἡ Γεωπολιτικὴ Ὁργάνωση τῆς Πελοποννησιακῆς Ἀχαΐας* [Ρίθυμινα – Θέματα Κλασικῆς Ἀρχαιολογίας 9], Ρέθυμινο 2001. Γ. ΛΩΛΟΣ, *Οἱ σχέσεις Κορίνθου καὶ Σικυῶνος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, Πελοποννησιακὰ ΚΗ' (2005-2006)*, 97-117. Κ. ΜΕΪΔΑΝΗ, *Ἀρχαϊκὴ Ἑλλάδα καὶ Πόλεμος*, Ἀθήνα 2010, 90-99.

37. Sinaiticus gr. 568, φ. 35v.

38. Sinaiticus gr. 568, φ. 36r-36v: *Τὴν ἱερὰν καὶ φωσφόρον καὶ ἐτήσιον μνή/μην Λουκά νῦν τοῦ θεόφρονος λαοὶ δεῦτε πιστῶς ἐκτελέσωμεν πάντας γὰρ / συγκαλεῖται πρὸς αἶνον καὶ ᾠδὰς πνευματι/κὰς καὶ παρέχει προσφόρως τοῖς πᾶσι / τὰ συμφέροντα.*

τόσο τὸν ἀκριβῆ τόπο κοιμήσεως τοῦ ἁγίου ὅσο καὶ τὰ ἀφορῶντα στὴν ἑορτή του. Ὁ ποιητὴς τοῦ κανόνα τῆς ἀκολουθίας ἀναφέρει ὅτι ὑμνεῖ τὸν ὅσιο Λουκᾶ ἐπειδὴ εἶναι προστάτης του. Ἄρα ἐκ πρώτης ὄψεως μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἐδῶ ἰσχύει ἡ συνήθεια ποὺ ἐπικρατοῦσε καὶ ἐπικρατεῖ καὶ στὶς ἡμέρες μας σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κάποιοι ἄνθρωποι θεωροῦν συγκεκριμένους ἁγίους ὡς ἰδιαιτέρους προστάτες τους.

Ἀσφαλῶς, δὲν μποροῦμε νὰ γνωρίζουμε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔπαυσε ὁ ἅγιος νὰ ἑορτάζεται καὶ μάλιστα ἔπαυσε μία λαμπρὰ ὅπως γράφει ὁ ποιητὴς τῆς ἀκολουθίας πανήγυρη. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι στὸ *Ἀγιολόγιο τῶν Κορινθίων ἁγίων* ποὺ ἐξέδωσε ὁ Παντελεήμων Καρανικόλας μητροπολίτης Κορίνθου³⁹ δὲν ἐντάσσεται ὁ ὅσιος Λουκᾶς, ἐνῶ στὸ ἠλεκτρονικὸ *ἀγιολόγιο* τῆς μητροπόλεως Κορίνθου ἀναφέρεται ἀπλῶς ὡς ὅσιος Λουκᾶς.

Θὰ ἤθελα ἀκόμη νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ ἀναφορὰ σὲ ἐπτάμηνη παραμονὴ τοῦ ὁσίου στὴν ἄγνωστη κατὰ τὸ συναξάριο τοποθεσία τῆς Κορίνθου εἶναι ἀρκετὰ βραχεία, διότι ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀκολουθία ὁ ἅγιος ἀνέπτυξε μεγάλη πνευματικὴ δραστηριότητα ἐκεῖ, ἡ ὁποία ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι παρέμεινε γιὰ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα.

Ἡ ἔκδοση τῆς ἀκολουθίας, στὴν ὁποία θὰ προβῶ σύντομα, πιστεύω ὅτι θὰ βοηθήσει στὴν περαιτέρω διερεύνηση τῆς προσωπικότητος τοῦ ὁσίου Λουκᾶ τοῦ ἐν Σικυῶνι καὶ θὰ συμπληρώσει τὸ κενὸ ποὺ ὑπάρχει σχετικῶς μὲ τὸν ἑορτασμὸ τοῦ ἁγίου.

39. Π. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ, *Ἀγιολόγιον Κορινθιακόν*, Κόρινθος 1977.

COMMENTS ON THE PREVIOUSLY UNKNOWN ACOLOUTHY
OF SAINT LUKAS OF SIKYON

Cod. Sinaiticus gr. 568, ff. 32v-36v includes an, until recently, unknown acolouthy dedicated to the life of Saint Lukas of Sikyon. This paper aims at presenting this text, and revealing the new findings that arise from its study. Furthermore, an effort is made to identify Saint Lukas of Sikyon with Saint Lukas of Tauromenion.

The text offers an interesting description of the life of a saint whose feast ceased to be commemorated throughout the years. The previously unknown acolouthy and vita found in the Synaxarion of Constantinople are used as sources for the narration of the saint's life. It is, however, worth mentioning that the acolouthy offers new information about the life of the saint which is not included in his vita.

